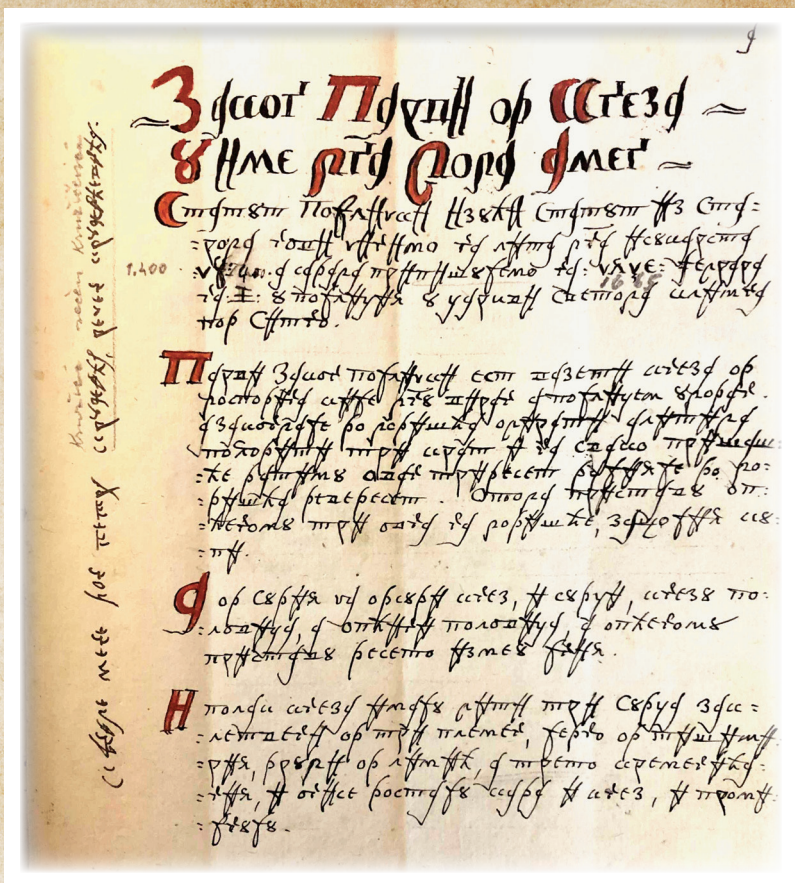

Faksimil stranice Poljičkog statuta pisanoga poljičicom (prijepis iz godine 1665.)

ΠΟΛΙΤΙΚΑ - NACIONALNO KULTURNO DOBRO

Priko, 1. veljače 2024.

Illirsko (glagoljaško) sjemenište

Priko-Omiš, 1. veljače 2024.

„Poljičica – nacionalno kulturno dobro“

svečanost u povodu proglašenja poljičice kulturnim dobrom Republike Hrvatske

Ilirsko (glagoljaško) sjemenište
Priko-Omiš, 1. veljače 2024.

Program:

Klapa Pasika: *Lijepa naša domovino*

Pučki pivači Tugare: *Poljičani poštovani*

Kulturno-umjetnička udruga „Mosor“: *Oj Mosore, moj debeli lade*

akademik Mateo Žagar:

O važnosti poljičice ili poljičke azbukvice

Pozdravni govori predstavnika gostiju

Zoran Mihanović:

O poljičici kao kulturnome dobru u funkciji brendiranja Poljica

Klapa Pasika: *Poljička (Di ko nika, tu i obika)*

Ante Mekinić: *Zahvala*

Suorganizatori:

Savez za Poljica, Klapa Pasika, Pučki pivači Tugare, Kulturno umjetnička udruga „Mosor“,
Društvo Poljičana „Sv. Jure“, Kulturno umjetničko društvo „Dalmacija“,
Kulturno umjetničko društvo „Gornja Poljica“, Kulturno umjetničko društvo „Mila Gojsalić“,
Kulturno umjetničko društvo „Srijane“, Hrvatsko kulturno umjetničko društvo „Kostanje“,
Poljička likovna udruga „Krug“, Povijesni muzej Poljica, Udruga „Cvit Srinjina“,
Udruga „Jesenice“, Udruga zagrebačkih Poljičana „Sveti Jure“, Zavičajna kuća Gornjih
Poljica, Poljički dekanat, Ogranak Matice hrvatske u Podstrani, Centar za kulturu Omiš

Osnovna škola „Srinjine“ - Srinjine, Osnovna škola „1. listopada 1942.“ - Čišla,
Osnovna škola „Gornja Poljica“ - Srijane, Osnovna škola „Jesenice“ - Dugi Rat,
Osnovna škola „Strožanac“ - Strožanac, Osnovna škola „Dugopolje“ - Dugopolje,
Osnovna škola „Josip Pupačić“ - Omiš, Osnovna škola „Šestanovac“ - Šestanovac,
Osnovna škola „Trilj“ - Trilj, Osnovna škola „Žrnovnica“ - Žrnovnica,
Srednja škola „Jure Kaštelan“ – Omiš

Poljičica - nacionalno kulturno dobro i jamstvo opstojnosti poljičkoga identiteta

Upis poljičice u *Registar kulturnih dobara RH - Listu zaštićenih kulturnih dobara* pod brojem Z-7778 potkraj studenoga 2023. uspjeh je dostojan i mnogoljudnije etničke zajednice od poljičke, napose uzme li se u obzir da su Poljica živuća još samo u srcima onih kojima je do Poljica iskreno stalo zato što su gotovo punih osam desetljeća administrativno nepostojeća. Stoga je proglašenje poljičice nacionalnim kulturnim dobrom važno već zbog činjenice što poljičica u svome nazivu čuva spomen na Poljica (*omen est omen!*) jer, kao što Poljica nema bez poljičice, tako ni poljičice nema bez Poljica!

Poljičica je ovim činom postala ne samo jamstvo opstojnosti poljičkoga identiteta i snažan poticaj obnovi poljičkoga ponosa nego i poticaj obnovi statusa Poljica u budućnosti primjereno zadanim okolnostima. To, naravno, ne znači da Poljica moraju oživjeti kao zasebna jedinica lokalne samouprave u statusu općine ili grada ali bi napokon morala biti prepoznata kao (suvremena) *hrvatska povijesna regija* po uzoru na europsku praksu koja, uz povijesne gradove, promiče i povijesne regije te kao takva biti priznata od nadležnih tijela ove države, pripadajuće županije i naročito od strane Poljicima nadležnih gradova i općina koji baštine dijelove povijesnih Poljica kao i sveukupno poljičko kulturno i povijesno naslijeđe kojega je poljičica kao nacionalno kulturno dobro tek najnoviji ures.

Sve su to razlozi zbog kojih smo se kao nositelji ovog kulturnog dobra odlučili za javno promoviranje istoga i to, što posebno raduje, u suradnji sa gotovo svim aktivnim srodnim udrugama i školama s područja povijesnih Poljica i uokolo njih koji su se uz to rado odazvali i zamolbi da po odobrenju nadležnih državnih tijela i sami skrbе o poljičici kao sunositelji ovog kulturnog dobra uz Savez za Poljica i Osnovnu školu „Srinjine“.

Poljičica kao poljičko narodno pismo koje su naši pređi nazivali *poljiškom bosančicom*, *poljiškom azbukvicom* i *arvaticom*, a struka još i *zapadnom* ili *hrvatskom ćirilicom*, materinje je pismo nebrojenih naraštaja Poljičanki i Poljičana u dugom vremenskom razdoblju od 11. do 20. stoljeća te službeno pismo nekoć slavne Poljičke knežije koja je trajala punih šest stoljeća. Pismo je to kojim su ispisani mnogi poljički grebi, prazi i toprazi kao i dokumenti u kojima je pohranjena naša povijest uključivo i onaj kojime se razložno ponajviše dičimo - *Poljički statut Poštovani*. Zato je zaštita i javno predstavljanje poljičice kao nacionalnog kulturnog dobra kruna stoljetnoga razvoja znanja i svijesti o važnosti ovoga dragulja hrvatske pismenosti u poljičkome kraju.

I zato smo sretni što ovo slavlje poljičice koje, zajedništvom svih koji Poljica žive, priredismo 1. veljače 2024. baš u hramu poljičke kulture i sjedištu godine 1912. obnovljene Općine Poljica - Ilirskome (glagoljaškome) sjemeništu na Priku u Omišu, dijeleći radost ostvarenim sa svima kojima je do Poljica istinski stalo. A takvih, srećom, nije malo!

Ante Mekinić
predsjednik Saveza za Poljica

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA
UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

KLASA: UP/I-612-08/23-06/0190

URBROJ: 532-05-01-02-02/1-23-1

Zagreb, 23. studenog 2023.

Ministarstvo kulture i medija (OIB:37836302645) na temelju članka 12. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara („Narodne novine“, broj 69/99, 151/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21 i 114/22) i članka 4. stavka 2. te članka 7. Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 19/23), donosi

RJEŠENJE

1.

Utvrđuje se da **Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice** ima svojstvo nematerijalnoga kulturnog dobra u smislu članka 9. stavka 1. alineje 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

2.

Za kulturno dobro iz točke 1. ovoga Rješenja utvrđuje se sljedeći sustav mjera zaštite:

- osigurati dostupnost kulturnog dobra javnosti uvažavajući običajnu praksu nositelja o pristupu vlastitoj baštini ili njenom dijelu;
- poticati prenošenje i njegovanje kulturnoga dobra u izvornoj sredini;
- poticati sudjelovanje pojedinaca, grupa i zajednica koje baštine kulturno dobro u identificiranju, definiranju, izvođenju i prenošenju;
- popularizirati i promovirati kulturno dobro putem elektroničkih medija, audio i video zapisa i na drugi način kako bi se ojačala svijest da kulturno dobro osigurava kulturnu raznolikost na lokalnoj i nacionalnoj razini;
- osigurati održivost kulturnoga dobra kroz primjerene aktivnosti, uključujući edukaciju, identificiranje, dokumentiranje, očuvanje, zaštitu, promicanje, povećanje vrijednosti, prenošenje putem formalnog i neformalnog obrazovanja te revitalizaciju napuštenih segmenata dobra;
- obrazovati stručni kadar i nositelje za prenošenje znanja i vještina;
- nastaviti s istraživanjem dobra, primjerenim dokumentiranjem u svim vidovima i načinima suvremenog bilježenja, stručnim i znanstvenim vrednovanjem te održavanjem stručnih i znanstvenih skupova;
- promicati ulogu i značaj kulturnoga dobra u društvu, te uključiti zaštitu dobra u razvojne programe, planove i strategije;
- provoditi mjere zaštite kako bi se izbjegla opasnost od nestajanja, uništenja ili pretjerane komercijalizacije kulturnoga dobra, uz pridržavanje povijesno tradicijske matrice i pojavnosti kulturnoga dobra
- nositelj kulturnoga dobra dužan je provoditi mjere zaštite radi njegova očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra.

3.

Nositelji su sve pravne i fizičke osobe evidentirane na Popisu nositelja koji je sastavni dio ovoga Rješenja. O svim promjenama nositelja nadležno tijelo je dužno obavijestiti stručnu službu nadležnu za nematerijalnu kulturnu baštinu.

4.

Na predmetno nematerijalno kulturno dobro iz točke 1. izreke ovoga Rješenja primjenjuje se Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

5.

Predmetno kulturno dobro upisat će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske - Listu zaštićenih kulturnih dobara pod brojem **Z- 7778**.

6.

Žalba ne odgađa izvršenje ovoga Rješenja.

O b r a z l o ž e n j e

Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice kulturno je dobro očuvano na prostoru nekadašnje Poljičke kneževine od 11. stoljeća do danas. Poljičku kneževinu, današnja Poljica, zemljopisno određuju rijeke Cetina na sjeveroistoku i Žrnovnica na zapadu, Jadransko more s juga te obronci Mosora sa sjevera. Poljičica ili hrvatska ćirilica nastala je na tom prostoru. Riječ je o jednoj od inačica minuskule, hrvatske ćirilice, koja se oblikuje od 15. stoljeća, pri čemu su osobito prepoznatljivi brzopisni oblici poljičice.

Poljičica je, kao i hrvatska ćirilica u cjelini (u slovopisu, grafiji i ortografiji) obilježena s jedne strane utjecajem glagoljice, a s druge utjecajem talijanskih grafijskih običaja. Za razliku od glagoljice koja se funkcionalno vezala uz svečaniji, liturgijski stil, poljičicom se pišu administrativni i privatni spisi. Sjemenište u Pribu (osnovano 1750., raspušteno 1821.) poznato je po izobrazbi trigrafičnoga klera (učila se pismenost na glagoljici, ćirilici i latinici).

U razdoblju od početka 15. stoljeća do danas brojni su tekstovi pisani poljičicom: darovnice, kupoprodajni ugovori, redakcije Poljičkoga statuta, Matrikula bratimska svetog Kuzme i Damjana iz 1619. godine, Poljički zbornik molitava, zapisa i litanija, konstitucije iz 1620. godine i 1688. godine, Gospini mirakuli, različite ljekaršice, na tisuće dokumenata najraznovrsnije tematike, od pravnih i povijesnih do pisama i recepata, među njima i Ljekarša don Petra Kaštelana iz 1765. te bilježnica za kazuistiku iz bračnog prava. Iz jedinog je sačuvanog razdjela staroga splitskog arhiva za godine od 1725. do 1729. osvjedočeno kako se u svim poljičkim župama koristila isključivo poljičica. Njome su pisali popovi glagoljaši, franjevci, ali i pismeniji ljudi.

Od pismovnih i grafijskih osobitosti poljičice valja izdvojiti označavanje palataliziranosti poluglasom, a kasnije i bilježenje palatalnih fonema digrafima (s kombinacijom *jata* ili *derva*), arhaično bilježenje prijedloga *od*, slovo *šta* za suglasničku skupinu [šć], bilježenje *ju* digrafom, čuvanje *jera*, više inačica *derva*, poseban znak za prejotirano *e*. Glavna je karakteristika poljičice njezina ujednačenost i organski razvoj, bez mnogo utjecaja srodnih i susjednih varijanti. Neprihvatanje pojedinih starijih majuskulnih oblika slova poljičicu razlikuju od dubrovačke ćirilice, dok je znatno ujednačenija slova, bez izrazitih ekscentričnosti u orijentaciji i potezima, te nedostatku punktuacije, razlikuju od dalmatinske ćirilice i bosaničkih podvarijanata. Dužina poljičke tradicije omogućila je poljičici organski razvoj od općedalmatinske faze u izrazito minuskulni i predkurzivni brzopis, pritom je držeći u okvirima jedinstvene pisarske škole koja je odolijevala vanjskom utjecaju.

Od najstarijega sačuvanog prijepisa Poljičkog statuta iz 1440. pohranjenoga u arhivu HAZU u Zagrebu moguće je pratiti razvoj zasebne poljičke redakcije hrvatske ćirilice: do 17. stoljeća traje etapa starije poljičice, a potom se znatnije razvijaju inovativniji oblici, a što se može dovesti u suodnos i s jezičnim promjenama: od preplitanja čakavštine i štokavštine do dominantno štokavskoga izraza. Poljičicom se kontinuirano piše na prostoru Poljičke kneževine od prvih potvrda do današnjih dana, a postoji podatak da je 1993. u devedesetoj godini u Kostanju preminula Matuka Mandalinić kojoj je poljičica bila materinsko pismo.

Osobitosti poljičke ćirilice prepoznali su i izdvojili: Alberto Fortis u 18. stoljeću, Ivan Berčić u 19. stoljeću, Vladimir Mošin, Petar Dordić i Benedikta Zelić-Bučan u 20. st. te Mateo Žagar u 21. st., koji je i legitimirao naziv poljičica. Dokumenti nastali na ovom pismu spadaju u kolijevku jezične pismenosti i uljudbe na hrvatskim prostorima, čuvaju folklorne i običajne prakse, znanja i pravne običaje. Stoga je umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice prepoznatljivo identitetsko obilježje Poljičke kneževine u dugom vremenu njezina postojanja te odraz službene uporabe hrvatskoga jezika i povijesnoga hrvatskoga pisma.

Povjerenstvo za nematerijalnu kulturnu baštinu Ministarstva kulture i medija na sjednici održanoj **9. prosinca 2022. godine** ocijenilo je da **Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice** ima svojstvo nematerijalnoga kulturnog dobra kako to definira Zakon o zaštiti i očuvanju kulturne baštine u članku 9. stavku 1. alineji 1.

Na osnovi predočene dokumentacije i iznesenih činjenica, a prema preporuci Povjerenstva za nematerijalnu kulturnu baštinu, Uprava za zaštitu kulturne baštine utvrdila je da **Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice** ima svojstvo kulturnoga dobra.

Donošenjem ovoga Rješenja, sukladno članku 12. stavku 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara na predmetno dobro primjenjuju se citirani Zakon, kao i svi drugi propisi koji se odnose na kulturna dobra.

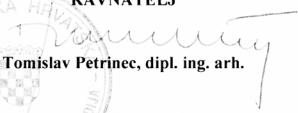
Sukladno članku 12. stavku 4. istoga Zakona, točkom 5. izreke ovoga Rješenja, određena je obveza upisa predmetnoga dobra u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara.

Sukladno članku 12. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, žalba protiv ovoga Rješenja ne odgađa njegovo izvršenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci.

Uputa o pravnome lijeku:

Protiv ovoga Rješenja može se izjaviti žalba Povjerenstvu za žalbe pri Ministarstvu kulture i medija u roku od 15 dana od njegova primitka. Žalba se predaje ovom tijelu neposredno ili šalje poštom preporučeno, a može se izjaviti i u zapisnik. Na žalbu se sukladno članku 9. stavku 2. točki 29. Zakona o upravnim pristojbama („Narodne novine“ broj 115/16), ne plaća upravna pristojba. Stranke imaju pravo odreći se prava na žalbu od dana primitka prvostupanjskog rješenja do dana isteka roka za izjavljivanje žalbe.

RAVNATELJ

Tomislav Petrincec, dipl. ing. arh.

Dostaviti:

1. Udruga Savez za Poljica, Stročanačka cesta 20, 21312 Podstrana (UO)
2. Osnovna škola „Srinjine“, Bilaje 1, 21292 Srinjine (UO)
3. Grad Omiš, Trg kralja Tomislava 5/1, 21310 Omiš (UO)
4. Grad Split, Obala kneza Branimira 17, 21000 Split (UO)
5. Grad Trilj, Poljičke republike 15, 21240 Trilj (UO)
6. Općina Podstrana, Trg dr. Franje Tuđmana 3, 21312 Podstrana (UO)
7. Općina Dugi Rat, Poljička cesta 133, 21315 Dugi Rat (UO)
8. Općina Dugopolje, Trg Franje Tuđmana 1, 21204 Dugopolje (UO)
9. Općina Šestanovac, Dr. Franje Tuđmana 75, 21250 Šestanovac (UO)
10. Etnografski muzej Split, Iza Vestibula 4, 21000 Split (UO)
11. Institut za etnologiju i folkloristiku, Šubićeva 42, 10000 Zagreb
12. Ministarstvo kulture i medija, Uprava za zaštitu kulturne baštine,
  - Konzervatorski odjel u Splitu, Porinova bb, 21000 Split
  - Odjel za etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu, ovdje
13. Ministarstvo kulture i medija, Uprava za arhive, knjižnice i muzeje, Odjel za Registar kulturnih dobara, ovdje
14. Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE

KLASA: UP/I-612-08/23-06/0190

URBROJ: 532-05-01-02-02/1-23-2

Zagreb, 23. studenog 2023.

Popis nositelja nematerijalnoga kulturnog dobra

Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice

Nositelji dobra dužni su provoditi mjere zaštite radi njezina očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno tradicijske matrice i pojavnosti. O svim promjenama nositelja nadležno tijelo je dužno obavijestiti stručnu službu nadležnu za nematerijalnu kulturnu baštinu, koje će sukladno izmjenama revidirati Popis nositelja.

Fizičke/pravne osobe koje prakticiraju ili aktivno promiču **Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice**

1. Udruga Savez za Poljica, Strožanačka cesta 20, 21312 Podstrana
2. Osnovna škola „Srinjine“, Bilaje 1, 21292 Srinjine

RAVNATELJ

Tomislav Petrinec, dipl. ing. arh.

Važnost poljičice ili poljičke azbukvice

Posebnost uporabe nekoga pisma na lokalnom, regionalnom ili nacionalnom prostoru uvijek je ogrnuta svijesću o posebnosti, izdvojenosti, značajnosti, povezanosti s vlastitom zajednicom. Svi kulturni izdanci, ponajprije folklor (nošnja, glazba, plesovi) i usmena književna tradicija, temeljno osnažuju osjećaj međusobne pripadnosti, ponos na vlastite vrijednosti, grade i jačaju identitet. Od svih kulturnih posebnosti najveću važnost nosi pismo, sustav vizualnih znakova kojim se bilježi jezik - najsloženije i najveličanstvenije sredstvo ljudske komunikacije. Kao što smo prepoznatljivi po jeziku, narječju, mjesnom govoru, kojima izražavamo misli i emocije, kojima se povezujemo i razdružujemo, po kome smo vlastiti u kontaktima s drugima, bližima i udaljenijima, tako je i s pismom. Štoviše, činjenica da pismo nadilazi vremenske barijere, da ostaje uklesano u kamen ili upisano odnosno utisnuto na pergament ili papir, da ima svoj posebni vizualni kod, upućuje na tajnu Riječi, na zakrivenu dubinsku istinu, na vlastito postojanje kroz duga stoljeća povijesti. Što je dotično pismo izgledom posebnije, što su mu podrijetlo i razvoj zamagljeniji, to je i zanimljivije, to ima veći simbolički potencijal.

Posljednjih dvjestotinjak godina na nacionalnoj razini uzdigla se glagoljica kao takav znak kolektivnoga identiteta, isprva u filologiji i historiografiji, a do današnjih se dana proširila i popularnom kulturom postavši svojevrstan *brand*, počesto i zlouporabljen ili banaliziran u propagandne svrhe, nerijetko i u parapolitičke. Razumijevanje funkcije i razvijenosti ovoga pisma u hrvatskoj kulturi poistovjećivalo se sa znakom vlastite izdvojenosti i u slavenskome svijetu (nasuprot ćirilici), a i u okvirima europske povijesti (kao suprotnost prema latinskom univerzalizmu); sve to utoliko više što porijeklo slovničkih oblika ovoga pisma zapravo do danas ostaje nepoznato.

Razmjerno je dugo vremena trebalo da se drugi udio povijesne hrvatske pismenosti – one zapadnoćiriličke, sa svim svojim posebnostima u odnosu na istočni ćirilički korpus, izdigne na doličnu razinu, primjerenu važnosti za povijest hrvatske kulture i pojedinih sredina, kao što je i poljička. Tek je potkraj prošloga stoljeća čvrsto ojačala svijest o „tropismenosti i trojezičnosti hrvatske kulture“; u mnogom smislu takva je krilatica zapravo označila afirmaciju ćiriličke sastavnice, jer i latinička i glagoljska već su bile dobro poznate i vrednovane. Premda su u ranoj slavistici, još onoj s početka 19. stoljeća, očigledne bile tendencije da se glagoljica poistovjećuje s hrvatskom kulturom, a ćirilica se (u svim svojim vidovima) uobičavala svrstavati na Istok, uloga Zadranina Ivana Berčića bila je presudna. On je u svom *Bukvaru staroslavenskoga jezika* (Prag 1860.) jasno istaknuo kako se zapadna ćirilica na našim prostorima pojavljuje ugrubo u tri regionalna vida: bosanskome, dubrovačkome, i – onome Poljičke knežije. Usporedbena tablica slovničkih oblika tih inačica do danas nije nadiđena, boljom još ne raspolazemo. Berčić je ovo pismo nazivao „posebnom bosanskom azbukvom“, jasno prepoznajući njezine genetske veze s dubljom unutrašnjosti, ali i po iznimno bogatoj produkciji potencijal da se širi i izvan Poljica, svugdje gdje bi služili poljički svećenici. Otkad je svoju knjigu objavila Benedikta Zelić Bučan (*Bosančica ili hrvatska ćirilica u srednjoj Dalmaciji*, 1961, 2000.), posve je jasno da su postojale i druge regionalne posebnosti, npr. splitski ili makarski tip ćiriličkoga brzopisa. Dok je povezanost s bosanskom ćiriličkom praksom, pogotovo ranonovovjekovnom (franjevačkom), uvijek bilo neprijeporno, manje se iskazivala posredna povezanost s bogatom dubrovačkom ćiriličkom pismenosti (pogotovo znamo li koliko je u Bosni bio utjecajan dubrovački ćirilički tisak 16. st. objavljivan u Mlecima). Iz potrebe da se ukaže na bliskost s bosanskom praksom nerijetko se o poljičici govorilo kao o bosan(č)ici, čime se zapravo nije iznevjerila bit, iako je bila zanemarena regionalna izdvojenost. Nije, da-

kako, uobičajeno nazivati pisma prema regionalnim posebnostima, ali u uvjetima kada ono nije uzdignuto na razinu standardnoga pisma, kada ima naglašenu funkciju i identifikaciju upravo na ograničenome prostoru, takvo isticanje nije dvojbeno. Ono, dakako, podrazumijeva znanje o pripadnosti ove inačice nadređenim okvirima (zapadno)ćiriličke pismenosti, one koja je, dakako, krajem 9. stoljeća izrasla na temeljima grčkoga alfabeta, a namijenjenima slavenskoj riječi. Jedan od naziva za ovo poljičko pismo bilo je i *arvacko pismo* (zasvjedočeno u jednom prijepisu *Poljičkoga statuta* iz 1665.), čime je istaknut jasan kontekst nasuprot latinskoj i talijanskoj pismenosti (u kontekstu odnosa s mletačkom vlasti), ali i nadregionalna svijest. Kroz rani novi vijek i kroz 19. stoljeće glagoljske knjige koristile su se u Poljicima u bogoslužju (pričem je upravo sjemenište u Pribu bilo jezgra), dok je poljičica funkcionirala kao njezin pandan za praktične, poslovne i privatne svrhe. Zato opravdano poljičko pismenost kroz stoljeća možemo zvati „glagoljsko-ćiriličkom“, to više što je i stara, zatrta glagoljička pismenosti (autohtono nepotvrđena istočno od rijeke Krke nakon kraja 12. stoljeća) ostavila u zapadnoj ćirilici mnoge tragove (u distribuciji pojedinih slova, npr. jata i đerva). Danas već posve uvriježen naziv „poljičica“ analogno je izveden prema nazivima za druga pisma, a i blizak je obliku „poljička azbukvica“ ili „poljička glagoljica“, kakve je nazive bio još zabilježio don Frane Ivanišević krajem 19. stoljeća.

Pouzdamo znamo da se zapadnom ćirilicom na ovim prostorima pisalo barem od 13. stoljeća (npr. *Omiški natpis kneza Miroslava Kačića* iz 1235.), u čvrstom prostornom kontinuitetu prema okolnoj pismenosti, sve do Bosne na sjeveru, do Istre na zapadu, Konavala na istoku. Znamo također da se ovo grčko, za Slavene reformirano pismo, nije samo širilo kopnom preko Balkana, nego i s juga, zacijelo s prostora barske i dubrovačke nadbiskupije, prema unutrašnjosti i sjeveru. Poljica su bila prostor gdje su se utjecaji preklapali i gdje su, u karakterističnom omjeru između izoliranosti i otvorenosti, postojali izvršni temelji za autohtoni kulturni uzlet.

Bogata poljička pismovna tradicija odigrala je veliku pozadinsku ulogu za uzlet i glagoljičke i ćiriličke pismenosti u Rimskoj crkvi (glagoljičke za bogoslužje, a poljičice za poslovnu, pravnu i privatnu uporabu). Naprimjer, Poljičanin Ivan Paštrić potkraj 17. stoljeća u Rimu je spominjao 58 popova i 11 klerika glagoljaša, i time osnaživao Propagandu da i dalje razvija skrb o domaćem jeziku na hrvatskom prostoru. Poljički dokumenti, nastali sve do 20. stoljeća, danas se čuvaju u mnogim bibliotekama (jedna od najvećih zbirki u Arhivu je HAZU): osim pravnih tekstova (npr. više prijepisa *Poljičkoga statuta*), povijesnih, recepata, ljekaruša, oporuka, korespondencije i sl., sačuvani su i rječnici staroslavenskih bogoslužnih tekstova; velik dio toga korpusa, kako jezični aspekt tako i pismovni, tek čeka intenzivnu obradu novijih naraštaja filologa i povjesničara. Ono pak što uporabu ovoga pisma u Poljicima izdvaja, uz činjenicu da se kontinuitet pisanja njome prati gotovo tisuću godina, jest izrazita demokratičnost pisanja (pisao je razmjerno širok krug stanovništva, i to tekstove vrlo različitih funkcija), što odlično svjedoči visoku kultiviranost ovoga našeg kraja kroz dugu povijest.

Uvrštenje poljičice u popis zaštićenih nematerijalnih dobara Republike Hrvatske s jedne je strane kruna stoljetnoga razvoja znanja i svijesti o važnosti ovoga dragulja hrvatske pismenosti u poljičkome kraju, pri čemu najveća zahvalnost pripada lokalnoj zajednici odnosno Savezu za Poljica; s druge strane, ovo će priznanje i nadalje razvijati lokalnu samosvijest, ponos na bogatu vlastitu baštinu, osobito u svladavanju vještine pisanja i tiskanja pri čemu pismo neće biti samo popis likovno atraktivnih slova, „mrtvo slovo na papiru“, već i poticaj da dublje zaronimo u nijansiranu kulturnu povijest vlastite zajednice.

akademik Mateo Žagar, prof. dr. sc.

AZBUKA POLJIČKE BOSANČICE

Idealni znak	Glas, vrijed.	Rukopisni oblici	Br. vrijed.	Idealni znak	Glas, vrijed.	Rukopisni oblici	Br. vrijed.
q	a		1. 1000	c	s		200
o	b			m	t		300
u	v		2	o	u		400
g	g		3	f	f		9
h	d		4	x	h		600
e	e		5	w	ot		700
z	z		6	y			800
l	l		7	y	c		90
z	z		7	v	ē		1000 60
i	i		10	w	š		
h	i, j		8	b	^{polu} glas		
u	k		20	g	j		500
l	l		30	u	ju		
m	m		40	t	č, d		
n	n		50	o	o		9
o	o		70	z	z		60, 90
π	p		80	y	y		700
e	r		100	v	u		

Evo zašto je važno zaštititi i očuvati poljičicu

- zato što je poljičica poseban oblik zapadnog ćirilicnog pisma koji se razvio i koristio u Poljicima
- zato što je poljičica materinje pismo nebrojenih naraštaja Poljičanki i Poljičana u dugom vremenskom razdoblju od 11. do 20. stoljeća
- zato što je poljičica službeno pismo nekoć slavne Poljičke knežije koja je trajala punih šest stoljeća
- zato što je poljičicom ispisana poljička povijest u kamenu (grebi, prazi i toprazi)
- zato što dokumenti ispisani poljičicom spadaju u kolijevku jezične pismenosti i uljudbe na hrvatskim prostorima jer čuvaju znanja i pravne običaje, folklorne i običajne prakse, među kojima se povijesnom posebnosti ističe *Poljički statut Poštovani*
- zato što je poljičicom ispisano na tisuće administrativnih i privatnih spisa najraznovidnije tematike od pravne do povijesne, od matica rođenih, umrlih i vjenčanih preko misala, zbornika i bratimskih zapisa do kupoprodajnih ugovora, darovnica, privatnih pisama, oporuka, recepata i ljekaruša
- zato što se u svim poljičkim župama stoljećima koristila isključivo poljičica kojom su pisali popovi glagoljaši ali i franjevci i svi pismeniji ljudi
- zato što je poljičica pismo koje nas povezuje s našom prošalošću, našim korijenima i vrijednostima i koje nam može pomoći da bolje razumijemo vlastitu povijest, kulturu i jezik
- zato što je poljičica zbog svoje sveprisutnosti u životu Poljičana postala čvrsto identitetsko obilježje stanovništva poljičkoga kraja ali i poveznica s drugim hrvatskim prostorima
- zato što je upisom poljičice u *Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske* ostvaren važan preduvjet njezinoga očuvanja, daljnje razvoja i implementacije u različitim društvenim i gospodarskim sferama
- zato što je umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice залог opstojnosti poljičkoga identiteta jer kao što poljičice nema bez Poljica tako ni Poljica nema bez poljičice
- zato što se zauzimanjem za poljičicu na primjeren način odužujemo predima koji su se ponosili svojim poljiškin pismom (koje su još nazivali *poljiška glagoljica* ili *poljiška azbukvica*, a koje mi danas nazivamo poljičicom) pa bi često isticali: „Ko uz šćavsko (latinsko) pismo ne zna štit glagoljicu, nije pravi Poljičanin!“ (F. Ivanišević, „Poljica – život i običaji“ 8/2, 290, 291)

Zato je, eto, važno zaštititi i očuvati poljičicu i zato je, napokon, poljičica i postala nematerijalnim kulturnim dobrom Republike Hrvatske.

Ante Mekinić

Poljičica kao kulturno dobro u funkciji brendiranja Poljica

Svrha sveobuhvatnog pristupa javnoj promociji poljičice kao nacionalnog nematerijalnog kulturnog dobra uz sudjelovanje više različitih dionika od udruga, javnih ustanova, škola i visokoškolskih institucija do teritorijalno nadležnih općina, gradova i županije nije samo isticanje važnosti ovoga projekta nego i nada u prihvaćanje i implementaciju poljičice, umreženo ili samostalno, od strane svih spomenutih dionika. Pri tome nije važno samo razumijevanje poljičice kao kulturnoga dobra koje je već samo po sebi kulturni proizvod nego i razumijevanje i prihvaćanje potrebe za brendiranjem kulturnih dobara pa tako i poljičice zato što ona kao brendirano kulturno dobro na kreativan način može mnogim dionicima u javnom, neprofitnom i profitnom sektoru donijeti mnogobrojne koristi.

Poljica, nažalost, trenutno ne postoje ni u jednom formalnom administrativnom obliku, pa čak ni kao povijesna regija što Poljica nedvojbeno jesu. Poljičica, sama po sebi vizualno prepoznatljiva i atraktivna, prepoznata i priznata kao nacionalno kulturno dobro sa svim svojim različitostima i posebnostima, ima jasan identitet, a samim nazivom i jasno određenje i povezanost s Poljicima / Poljičkom knežijom / Poljičkom Republikom. Prilika je to da poljičica kao brendirani kulturni proizvod postane vidljivi dokaz postojanja Poljica ali i brendiranja i pozicioniranja Poljica kao povijesne regije. Identitet marke/brenda utjelovljuje vizualni i emocionalni prikaz tog istog brenda pokrivajući elemente poput logotipa, palete boja, tipografije, slika i poruka koje prenose vrijednosti, osobnost i obećanja marke/brenda.

Mnogobrojni su primjeri u kojima poljičica može zaživjeti i postati iskra pa čak i plamen puno većih kulturnih i gospodarskih aktivnosti bilo izdvojeno ili kao dio Poljičke knežije / Poljičke Republike kao brendirane povijesne regije. Zbog toga je važno educirati domicilno stanovništvo ali i Poljicama nadležne jedinice lokalne samouprave o važnosti poljičice u kulturnom i gospodarskom smislu i širokom afirmacijom nje same kao kulturnoga dobra stvoriti poduzetnički duh koji onda sam po sebi pronalazi nove ideje, poslove i projekte, inovativne proizvode i usluge.

Strateški segmentirani pristup koji vodi računa o specifičnostima i karakteristikama pojedinih ciljanih segmenata svakako bi pozicionirao poljičicu i Poljica u skladu s onim što oni jesu i gdje pripadaju. Primjerice, ako govorimo o mlađim generacijama, digitalizacija slova i izrada računalnoga fonta poljičice svakako bi pridonijela lakšem dopiranju do ovih ciljanih skupina. Edukacija i učenje poljičice institucionalno kroz škole, radionice, ljetne škole i seminare zalog je za buduće iščitavanje i analizu mnogobrojnih poljičkih dokumenata ispisanih poljičicom što je pak preduvjet za nove spoznaje i saznanja o Poljicima i cijeloj Hrvatskoj. Poljičica je kao krvotok, poveznica svega onoga što Poljica imaju u povijesnom i kulturnom aspektu. Taj krvotok se, primjerice, u turističkome smislu pretače u tematske poučne staze koje u konačnici vode i ka identifikaciji i epigrafskom mapiranju poljičice i svega onoga što ona dotiče na području povijesnih Poljica. Primjerice, postavljanje kamenih natpisa na poljičici i latinici na objektima zaštićenih materijalnih kulturnih dobara diljem Poljica svakako bi potaklo da poljičica postane brend. Isto se može primijeniti na putokazima i na gospodarskim objektima, posebice onima vezanima uz turizam. Jednako kao što su 'kvadratići' na nacionalnome dresu hrvatske nogometne reprezentacije jasni i brendirani te pretočeni na mnogobrojne hrvatske proizvode, tako i

poljičica može postati brend u službi bilo kojeg poljičkog proizvoda i općenito povijesne regije Poljica kao brendirane turističke destinacije. To može biti suvenir ili već prepoznati i priznati soparnik, maslinovo ulje, poljički pršut, sir ili pak poljoprivredni proizvodi, kao i sve drugo čemu je nazivnik označavanja isti – *poljičica* / *Poljica*.

Također bi i sve poljičke manifestacije u budućnosti mogle i trebale biti obilježene ovim pismom, a utemeljenje tradicionalne godišnje manifestacije posvećene poljičici i poljičkim govorima te Poljicima općenito (npr. *Dani Poljičke knežije* / *Republike*) svakako je jedan od prioritetnih ciljeva. A kako je poljičica odnjegovana u hramu poljičke kulture – Ilirskome (glagoljaškome) sjemeništu na Prikui – prilika je da se tamo vrati kao stožerni eksponat u budućemu edukacijsko-interpretacijskome centru Poljica za čije osnivanje se zalažemo.

Ako ćemo destinaciju sagledavat u širem ili užemu kontekstu bilo kao mjesto, grad, regiju ili državu, njome uvijek treba upravljat zaokruženo strateški i kao takvu je brendirati. Poljica kao povijesna regija su upravo ona 'puzla' koja nedostaje sveobuhvatnom turističkom proizvodu Splitsko-dalmatinske županije, cijele Dalmacije i Hrvatske. Poljica to jesu i ona to zaslužuju. Priznavanje poljičkoga povijesnoga pisma kao nacionalnog dobra nije samo naznaka ili dokaz da su Poljica jedinstvena i zaokružena cjelina nego je i poziv da se svi zajedno prema Poljicima tako i odnosimo.

U konačnici, nadamo se i vjerujemo da će priznanje poljičice nacionalnim kulturnim dobrom potaknuti sve Poljicima nadležne JLS i njihove turističke zajednice, Splitsko-dalmatinsku županiju i županijsku turističku zajednicu te ministarstvo turizma, da konačno shvate važnost Poljica kao povijesne regije i zaokružene životne cjeline koja zaslužuje da se o njoj na primjeren način skrbi na dobrobit njenih žitelja kao i na dobrobit općina, gradova i županije kroz kulturni, turistički i gospodarski razvoj koji sinergijski svakome od spomenutih višestruko vraća sve uloženo.

prof. dr. sc. Zoran Mihanović, potpredsjednik SZP

Suvenir i s motivima poljičice (rad UZ Poljička zadruga pri OŠ „Srinjine“)

Prijepis listine iz godine 1685. - 1687.

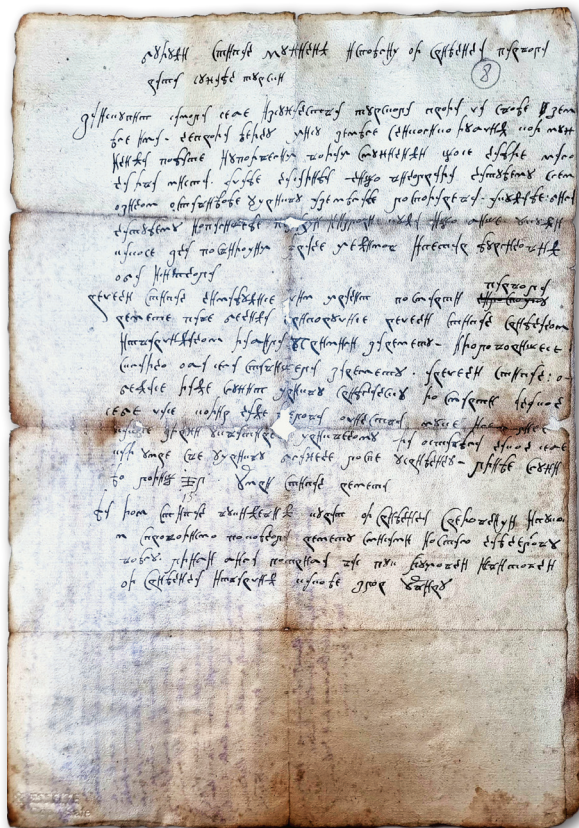
Budući Stipan Mužinić is Pojlic od Srijnina parvoga rata sužajn Turski

Za iskupit samoga sebe iz sužanstva turskoga proda ča svoje zemlje ima ne proda jednu cisu zemlje s nekoliko dubčić kod Mužinića pojate i u pod Velih Vodah s Mužinići što se najde malo na dva mista a ča je nasadija ništo vinograda na tujem s lemozi- nom ostavijo je u crikvu a zemlja je gospodareva a kuća je bila na tujem i opališe je žgarci i izgori kuća i što biše u kući kako se zna po svidocih Frane Hećimov i Petar Jurlinović oba i(s) Sitnoga

Rečeni Stipan nimajući se čim hranit po smarti parvoga remete Pave Benića priporuči se rečeni Stipan Srijnanom i Tvarčićanom da bi ga primili za remetu - i do- govoriše se skladno oba sela sta- više ga za remetu a rečeni Stipan : obeća se da će služiti crikvu srij- nansku do smarti a nakon sebe ča se kodir nađe jnegova očinstva muke i lemozine kako se zdrži u kvatirnu crikvenomu da ostavija nakon sebe kad umre sve u crikvu Blažene Gospe u Srijninu - gdi je služijo godišć 13. umri Stipan remeta

Ja dom Stipan Vukićević kurat od Srijnina s redovnici i pukom sprovedismo pokoj- noga remetu s misami i ostalo na jnegovu vojlu gdi bi bila potreba vas puk duhovni i svitovni od Srijnina i Tvarčić kako je zgor u viru

Napomena: Listina nije datirana ali se po sadržaju drugih listina može zaključiti da je pisana između godine 1685. i 1687.

S poljičice na latinicu preslovio: Damir Vladušić

Prijepis listine iz godine 1806.

Na 29. otonbra 1806.

Ovi isti dan sva skupa braća B[lažene] G[ospe] pod Srijninom učiniše pravedan konat od svi svoji potriiba. Najpri od jaspri koje živu braći a to pridaše čist konat prokaraturi gon d(on) Nikola Mužinić i knez Matij Vladušić i ne ostaše dužni ništa. I opet isti prokaraturi B[lažene] G[ospe] primiše jaspri koje živu prid B[laženu] G[ospu] a to je groša stotina 10 i groša 69 i libre 4 i gazeta 5 reko groša stotina deset i groša šezdeset i devet i libre četiri i gazeta 5.

Iz ovi jaspri ozgor imenovani jema u Stipana Žure groša 123. Ovo su jaspri koje su u Žure date u zemlju istomu Žuri dok ji vrati.

Ja Matij Vladušić knez od katuna i prokaratur pisa kako je ozgora pravo.

Na 1810.

Ima dat d(on) Nikola od stari jaspri braći groša stotine 4 i groša 2 i libre 4

Ovo ima dat d(on) Nikola brez oni što su u Žure.

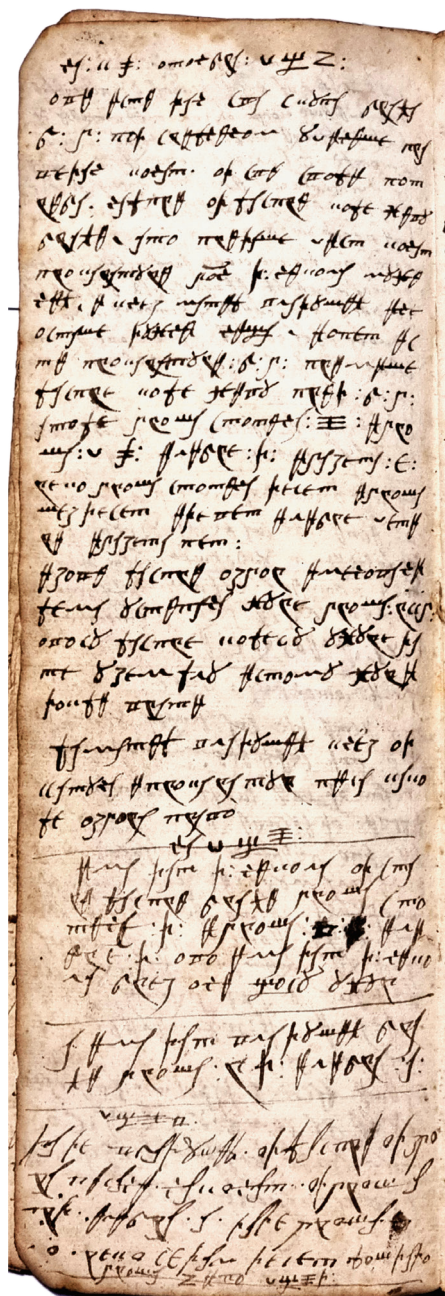
Ima dat Vladušić braći groša 104 i libra 1

1812.

Dade Vladušić od jaspri od zgora pisani na konat od groša 104 i libra 1 dade groša 70 reko sedamdeset još dado groša 6 i po 1814.

S poljičice na latinicu preslovio: Damir Vladušić

Blagajnički zapis s nadnevkom od
29. listopada 1806.

ՊՈԼՃԻՆԿԻ - ԻԳՎԽՈՐԳԼԻՕ ՏՇՂԱՄՄՄԵՐԻՕ ԽՕԾԵՐՕ

Azbuka poljičice, rad učeničke zadruga Poljička zadruga pri OŠ „Srinjine“

Izdavač:

Poljica, siječanj 2024.